

Humanistics University Press is een imprint van Uitgeverij SWP

**Voorbij het dikke-ik**

Bouwstenen voor een kritisch humanisme

*Harry Kunneman*

ISBN 90 6665 570 4

NUR 736/715

© 2005 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 257, 1000 AG Amsterdam) te wenden.

# Inhoudsopgave

## Inleiding: De opmars van het dikke-ik

7

### Deel I

|                                                    |    |
|----------------------------------------------------|----|
| 1. Postmoderne zingeving                           | 33 |
| 1.1 Modernisering langs drie assen                 | 34 |
| 1.2 Drie strategieën                               | 36 |
| 1.3 Narratieve leerprocessen                       | 39 |
| 1.4 Habermas en Gadamer                            | 41 |
| 1.5 Vier humanistische wegwijzers                  | 44 |
| 1.6 Kunst als medium van inzicht                   | 50 |
| 1.7 Het belang van kritiek                         | 55 |
| 1.8 Tot slot                                       | 58 |
| Noten                                              | 60 |
| 2. Horizontale transcendentie                      | 62 |
| 2.1 Voorbij transcendentie als overmacht           | 63 |
| 2.2 Transcendentie als alteriteit                  | 70 |
| 2.3 De noodzaak van kritiek en pluraliteit         | 74 |
| Noten                                              | 79 |
| 3. Horizontale begrenzing                          | 82 |
| 3.1 Het onmenselijke                               | 82 |
| 3.2 Michel Foucault: waarheidsmacht en levenskunst | 86 |
| 3.3 Intersubjectiviteit en kritiek                 | 90 |
| 3.4 Horizontale begrenzing                         | 93 |
| Noten                                              | 98 |

### Deel II

|                                                      |     |
|------------------------------------------------------|-----|
| 4. Objectiveren, organiseren, zin geven              | 101 |
| 4.1 Macronatuur, mesonatuur en micronatuur           | 103 |
| 4.2 Symbool en techniek                              | 108 |
| 4.3 Modus-één en modus-twee kennis                   | 113 |
| 4.4 Drie kennismodi in het genomicsonderzoek         | 117 |
| 4.5 De versmelting van feiten en waarden             | 123 |
| 4.6 Een strategische logica                          | 128 |
| 4.7 Co-creatie in organisaties                       | 132 |
| 4.8 Tot slot                                         | 136 |
| Noten                                                | 137 |
| 5. Van Prozac tot poëzie                             | 140 |
| 5.1 De meervoudigheid van de psychiatrische praktijk | 141 |
| 5.2 Twee ambachten                                   | 146 |
| 5.3 Empathie                                         | 151 |

|                                                                 |            |
|-----------------------------------------------------------------|------------|
| 5.4 Maatschappelijke wonden                                     | 155        |
| 5.5 Hond en hand                                                | 160        |
| 5.6 Maakbaarheid en zingeving                                   | 165        |
| Noten                                                           | 169        |
| 6. Criminaliteit, veiligheid en modus-drie leerprocessen        | 171        |
| 6.1 Utopie of fantasma?                                         | 175        |
| 6.2 'Restorative justice'                                       | 179        |
| 6.3 De straf voorbij                                            | 181        |
| 6.4 Het belang van de plek der moeite                           | 186        |
| 6.5 Kosten en baten                                             | 190        |
| 6.6 De politieke betekenis van modus-drie leerprocessen         | 192        |
| Noten                                                           | 195        |
| <b>Deel III</b>                                                 |            |
| 7. Humanisme in 2010                                            | 201        |
| 7.1 Vijf humanistische begrippenparen                           | 203        |
| 7.2 Bijziendheden                                               | 206        |
| 7.3 De postmoderne situatie                                     | 209        |
| 7.4 Kritisch humanisme                                          | 211        |
| Noten                                                           | 213        |
| 8. Levenskunst en burgerschap in een technopolis                | 215        |
| 8.1 Leven in een technopool                                     | 216        |
| 8.2 Vier kenmerken van de technomaatschappij                    | 219        |
| 8.3 Drie thema's                                                | 222        |
| 8.4 De verhouding tussen cognitieve en narratieve leerprocessen | 225        |
| 8.5 Het belang van praktisch humanisme                          | 227        |
| 8.6 Levenskunst, onafgestemdheid en actief burgerschap          | 229        |
| 8.7 Samenwerking en innovatie                                   | 234        |
| 8.8 Tot slot                                                    | 238        |
| Noten                                                           | 240        |
| 9. Bouwstenen voor een kritisch humanisme                       | 242        |
| 9.1 Bestaansvragen in een mondiaal perspectief                  | 243        |
| 9.2 De destructie van de ander                                  | 247        |
| 9.3 Foucault en Benjamin                                        | 249        |
| 9.4 Levenskunst is niet genoeg                                  | 252        |
| 9.5 Politiek op drie niveaus                                    | 254        |
| Noten                                                           | 255        |
| <b>Slotbeschouwing: voorbij het dikke-ik</b>                    | <b>259</b> |
| <b>Literatuur</b>                                               | <b>275</b> |
| <b>Namenregister</b>                                            | <b>282</b> |
| <b>Verantwoording</b>                                           | <b>286</b> |
| <b>Over de auteur</b>                                           | <b>287</b> |